

МУҒАЛЛИМ ҲАМ ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИЎ

Илимий-методикалық журнал

№ 5/2 2023

гуманитарные науки
естественные науки
технические науки

МУҒАЛЛИМ ҲАМ ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИЎ

Илимий-методикалық журнал

2023

5/2-сан

*Ўзбекистан Республикасы Министрлер Кабинети жанындагы
Жоғарғы Аттестация Комиссиясы Президиумының
25.10.2007 жыл (№138) қарары менен дизимге алынды*

*Қарақалпақстан Баспа сөз ғәм хабар агентлиги тәрәпинен
2007-жылы 14-февральдан дизимге алынды.
№01-044-санлы ғуўалық берилген.*

Нөкис

5/2-сан 2023

октябрь

Шөлкелестіріушілер:

*Қарақалпақстан Республикасы Халық билимлендіріу Министрлиги,
ӨЗПИИИ Қарақалпақстан филиалы*

**Редактор:
А. Тилегенов**

Редколлегия ағзалары:

Мақсет АЙЫМБЕТОВ
Нағмет АЙЫМБЕТОВ
Байрамбай ОТЕМУРАТОВ
Ерполат АЛЛАМБЕРГЕНОВ
Алишер АЛЛАМУРАТОВ
Дилшодхўжа АЙТБАЕВ
Тўлқин АЛЛАЁРОВ
Умида БАҲАДИРОВА
Фархад БАБАШЕВ
Гулзода БОЙМУРОВОДА
Шахло БОТИРОВА
Маманазар ДЖУМАЕВ
Асқар ДЖУМАШЕВ
Алишер ЖУМАНОВ
Гүлнара ЖУМАШЕВА
Холбой ИБРАГИМОВ
Умида ИБРАГИМОВА
Меруерт ПАЗЫЛОВА
Асқарбай НИЯЗОВ
Сабит НУРЖАНОВ

Уролбой МИРСАНОВ
Нуржан МАТЧАНОВ
Шукурилло МАРДОНОВ
Бахтиёр РАХИМОВ
Фурқат РАЖАБОВ
Арзы ПАЗЫЛОВ
Барлықбай ПРЕНОВ
Феруза САПАЕВА
Қаххор ТУРСУНОВ
Нурзода ТОШЕВА
Тажибай УТЕБАЕВ
Амангелди КАМАЛОВ
Ризамат ШОДИЕВ
Зафар ЧОРШАНБИЕВ
Рустам ФАЙЗУЛЛАЕВ
Дўстназар ХИММАТАЛИЕВ
Умид ХОДЖАМҚУЛОВ
Гулрухсор ЭРГАСHEBA
Гавхар ЭШЧАНОВА

МАЗМУНЫ

ТИЛ ҲАМ ЭДЕБИЯТ

Мадалиев Я.Х. Абай ижодий метросида адабий қарашлар	7
Dosanov N. O'zbek tilida izohlovchilarning leksik-semantik xususiyatlari	17
Musurmankulova M.N. Metaphorical rethinking architectural concepts	20
Berdiev B.Ch. Healthy lifestyle in the educational system in connection with belt wrestling	27
Isaqova E.D. The analysis of appearance of feelings in the english and uzbek languages	31

ПЕДАГОГИКА, ПСИХОЛОГИЯ

Palwaniyazov M. Xaliq pedagogikasiniń ájayip tárbiya qurali	40
Radjapova Z.T., Mirzayeva G.Z. Integratsiyalashgan ta'limning pedagoglarni tarbiyalashdagi afzalliklari	45
Тўрақулов Б.Н. Таълим муҳитида интеллект ва компетентлилик тушунчалари	49
Abdujabbarova M. L., Davlatov O.G'. Talabalarning axborot xavfsizligini ta'minlashda kompetensiya va kompetentlikning ahamiyati	56
Азизова С.А. Олий таълим муассасалари талабаларини медиа компетентлигини ривожлантиришда инновацион технологияларни ўрни	61
Ismanova M. A. Talabalarda kasbiy-kreativ ko'nikmalarni shakllantirishning ijtimoiy-pedagogik zarurati	66
Tashpulatova D.M. Maktab ta'limida tabiiy fanlarni integratsion o'qitish metodikasi	70
Kuchkinov A.Yu. Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi talabalarida raqamli ta'lim orqali ekopedagogik kompetentligini rivojlanishida eko-steam yondashuvning imkoniyatlari	74
Aktamov F.S. Ta'lim tizimida raqamli texnologiyalarning tadbiq etishning zamonaviy tendensiyalari va rivojlantirish omillari	80
Quzmanova G.B. O'quvchilarning ijtimoiy kompetentligini ijtimoiy tarmoqlar vositasida rivojlantirishda maktab umumiy fanlarining o'rni	88
Tilavova S.B. Boshlang'ich ta'limda raqamli texnologiyalar orqali bo'lajak o'qituvchilarning ekologik kompetentligini steam yondashuv asosida takomillashtirish yo'llari	92
Umarova Z.A. Maktab ta'limida pedagogik konfliktlarning tarkibi va ularni bartaraf etish xususiyatlari	99
Исламова Д.Б. Тутинган ота-она ва бола билан ишлашда психологик мослашув методикалари тавсифи	106
Xanbabayev X.I. Raqamli kompetensiyani rivojlantirishning ijtimoiy-pedagogik xususiyatlari	112
Mirzayev A.M. Harbiylashtirilgan ta'lim muassasalarida klaster yondashuv asosida kursantlarni belbog'li kurashga o'rgatish	118
Абдурахимова Д.А. Бўлажак офицерларда ҳарбий ватанпарварлик туйғусини ривожлантиришнинг миллий- маънавий ва ахлоқий асослари	125
Azizova S.A. Kredit tizimi asosida fanlararo integratsiyani rivojlantirish	131
Эшбеков С.Ж. Ёшларни ҳарбий ватанпарварлик руҳида тарбиялаш жараёнларини такомиллаштиришнинг самарали шакл, метод ва воситалари	134
Эшбеков С.Ж. Ёшларни ҳарбий ватанпарварлик руҳида тарбиялаш тизимини такомиллаштиришнинг ижтимоий-психологик хусусиятлари	142
Bozorov Z. Yu. Ta'lim sifatini oshirish bugungi kunning dolzarb masalasidir	146
Xujaniyozova O.R. Muayyan yoshdagi maktab o'quvchilari bilan samarali ishlashda maktab psixologiyasi faoliyatining ahamiyati	150
Xolmatova S. K. Mustaqil ta'limni tashkil etishda interfaol ta'lim texnologiyalardan foydalanish	157
Xolmatova S.K. Talabalarning kasbiy kompetensiyalarini shakllantirishda mustaqil ishlarning ahamiyati	163
Махкамов У.И., Тешақулова Б.Ш. Бўлажак ўқитувчиларда педагогик маҳорат маданиятини ривожлантириш	167

ТАЪЛИМ МУҲИТИДА ИНТЕЛЛЕКТ ВА КОМПЕТЕНТЛИК ТУШУНЧАЛАРИ

Тўрақулов Б.Н.

*Чирчиқ давлат педагогика университети “Психология” кафедраси
ўқитувчиси психология фанлари бўйича фалсафа доктори PhD*

Таянч сўзлар: эмоция, шахс, эмоционал интеллект, умумий интеллект, ўз-ўзини баҳолаш, эмоцияни назорат қилиш, бошқалар эмоциялари, эмоционал компетентлик, эмпатия, фрустрация, шахсий кўникма, ижтимоий кўникма, шахслараро муносабатлар.

Ключевые слова: эмоции, личность, эмоциональный интеллект, общий интеллект, самооценка, контроль эмоций, эмоции других, эмоциональная компетентность, эмпатия, разочарование, личные навыки, социальные навыки, межличностные отношения.

Key words: emotions, personality, emotional intelligence, general intelligence, self-esteem, control of emotions, emotions of others, emotional competence, empathy, disappointment, personal skills, social skills, interpersonal relationships.

Маълумки, эмоционал интеллект шахсининг юкори даражада ривожланган ўз ҳис-туйғуларини ва бошқа одамларнинг ҳис-туйғуларини тушуниш, ўқитувчи ва ўқувчилар билан бир-бирини тушуниши ва уларни бошқариш қобилияти бўлиб, уни тадқиқ этиш психология фанида эмоционал интеллект муаммосига доир қатор янгича ёндошувларни юзага келтириши назарий ва амалий кўникмаларни амалга оширишини таъқоза этади. Бунинг асосий сабаби халқ таълими тизимини ривожлантириш, педагогларнинг маънавияти ва жамиятдаги нуфузини ошириш, ёш авлод маънавиятини юксалтириш бўлиб, президентимиз Ш.М.Мирзиёев таъкидлаганларидек, “Мақтаб – бу ҳаёт-мамонт масаласи, келажак масаласи. Уни давлат, ҳукумат ва ҳокимларнинг ўзи ҳал қилолмайди. Бу бутун жамиятнинг иши, бурчига айланиши керак”лигини унутмаслигимиз лозим. Минтақавий таълим тизими сифатини таъминлаш бўйича олиб борилган тадқиқот юзасидан Тошкент вилоятида Педагогик таълим инновацион кластери платформаси яратилди, масъул вакиллик органлари билан ҳамкорликда тадқиқот юзасидан бир қатор дастурлар ишлаб чиқилиб, амалиётга татбиқ этилмоқда. Кластер ўз фаолияти давомида минтақанинг халқ таълими вазирлигига тегишли долзарб муаммоларни, таълим сифатига таъсир этувчи омилларни аниқлаш ва уларни ҳал этишга катта аҳамият қаратмоқда. Шу ўринда таълимга нисбатан кенг қўлланилаётган “таълим кластери занжир ичидаги горизантал улаанишлар-

га асосланган таълим-технология-ишлаб чиқариш инновацион занжиридаги ўқитиш, ўзаро таълим ва мустақил ўқитиш воситалари тизими” ҳамдир. Маълумки, ўқитувчилар сифатли таълим беришда асосий иштирокчилар бўлиб, биринчи навбатда, сифатли таълимни таъминлашда уларнинг билимини ошириш, меҳнат фаолиятлари давомида уларни рағбатлантириб бориш ва тоифаларни оширишга кўмаклашадиган малакаларни ривожлантириш муҳим.

Психологик мазмунга кўра, эмоционал интеллект - бу бошқа одамларнинг ҳис-туйғуларини енгил тушуниш ёки интеллектуал жараёнларга асосланган эмоцияларнинг асосланиши ҳамдир. Ўқитувчи ва ўқувчилар ҳамкорлигини тизимли ташкил этишда асос бўлиб хизмат қилади. Инсондаги эмоционал онгнинг барча таркибий қисмлари бир-бири билан узвий боғлиқ бўлиб, уларнинг ўзаро боғлиқлиги шахслараро муносабатларнинг дарс жараёнини ташкил этишда ва ўқувчиларнинг барча фанларни маълум даражада ўлаштиришига ёрдам беради.

Том маънога кўра, эмоционал интеллект тушунчаси эмоционал компетентлилик билан ўзаро боғлиқ бўлиб, бир хил мазмунга эга саналади. “Эмоционал компетенция” бу – инсон томонидан ўзининг ва бошқаларнинг ҳис-туйғуларини тушуниш ва баҳолашдаги барча билим ва кўникмалари ҳамда малакаларидир. Эмоционал интеллектнинг муайян даражаси эмоциялар билан боғлиқ бўлиб, у аниқ кўникмаларни ўрганиш учун ўта муҳимдир. Масалан, таниш қобилияти ўзга инсоннинг ҳиссиётларини англаш ва ўзгаларни руҳлантириш, уларга таъсир этиш қобилиятини ривожлантириш имкониятини беради. Шунга мос тарзда, ўз эмоцияларини яхши бошқаришга қодир инсонлар, турли хил стресс вазиятларида чидамли ва ишлаш қобилиятига эга саналади.

Демак, эмоционал компетентлиликнинг таҳлилида ишчанлик ва чидамлилик тушунчалари ҳам мужассам. Эмоционал интеллект конкрет ва абстракт интеллектдан фарқли ўлароқ, ташқи дунё қонуниятлари ва унинг шахс ҳулқ-атвори билан алоқаси ҳамда борлиқ билан ўзаро алоқадорлигини акс эттиради. Яъни эмоционал интеллект - ҳодисаларни дифференциал баҳолаш, турли яширин эмоцияларни англаш ва акс эттиришга асосланган қарор қабул қилиш жараёни ҳамдир.

Бошқалардан фарқли ўлароқ, В.С.Юркевичнинг илмий тадқиқотлари ҳулосаларига кўра, 95% интеллектуал жиҳатдан салоҳиятли бўлган болалар эмоционал интеллектни намоён қилишда қийинчиликларга учрашини таъкидлайди. В.С.Юркевич бу ҳолатни эмоционал муносабатларга киришишдаги инфантиллик деб атаб, у билим олишдаги қийинчилик эмас балки, боланинг ўз тенгқурлари билан муомалага киришишдаги қийинчилик ҳолатидир деб тарифлайди.

Америкалик психолог Д.Гоулман таҳлилича, жамиятда 80% одамларнинг ҳаётий муваффақиятлари эмоционал интеллект таркибига кирувчи нокогнитив омиллар билан боғлиқ. Яъни менежер бўлиш учун (IQ) оддий интеллектнинг муайян даражасига эга бўлиш керак, бироқ инсон мансабга қўтарилиш учун етарли даражада (EQ) эмоционал интеллектга эга бўлиш керак деб таъкидлайди.

Дарҳақиқат, инсон юқори интеллектга эга бўлиши мумкин, ушбу интеллект ундаги ақлий устунлик, топқирлик ва кучли яратувчанликни белгиласа, юқори эмоционал интеллект бошқаларни тушуна олиш, ҳисларини пайқаш, ўз эмоцияларини турли вазиятларда бошқара олиш қобилияти бўлиб, унга эга шахс мансаб ва раҳбарлик поғоналарида бемалол одимлашиши табиийдир.

Д.Гоулман ўз даврида матбуот ва турли илмий конгрессларда “эмоционал интеллект” тушунчаси билан боғлиқ кўплаб чиқишлари билан барчанинг эътиборига тушган эди.

Таъкид жоизки, ҳозирга қадар фанда тадқиқотчилар Дж.Мэйер, П.Соловей ва Д.Голманлар “эмоционал интеллект” тушунчасини фанга олиб кирган уч қахрамон олимлар сифатида тан олинади.

П.Соловей “Эмоционал интеллект” борасидаги изланишларида ўзига хос таҳлилни амалга ошириб, унга кўра интеллект қандайдир идеал ҳодисани идрок қилмайди балки, эмоция бу вазифани бажаради. Яъни эмоционал интеллект - эмоцияларда ифодаланувчи шахснинг қабул қилиш ва тушуниш қобилияти шунингдек, ақлий жараёнларга асосланган ҳиссиётни бошқариш жараёни ҳамдир. П.Соловей фикрича, “эмоционал интеллект” тўрт қисмдан иборат

1. Ўз ҳисларини ва ўзгаларнинг эмоцияларини ҳис қилиш ёки қабул қилиш қобилияти;

2. Ақлга ёрдамлашувчи ўз эмоцияларини йўналтириш қобилияти;

3. У ёки бу эмоция ифодаланишларини тушуниш қобилияти;

4. Эмоцияларни бошқариш, назорат қилиш ҳамда тартиблаш қобилияти.

Тадқиқотчи И.Н.Андреева “эмоционал интеллект” таҳлиliga ўзига хос ёндошиб, уни бошқалар ва ўз ҳисларини тушуниш жараёнидаги эмоция ва интеллектнинг кесишган нуқтаси деб таърифлайди

Бундан ташқари тадқиқотчи Д.Гоулмен фикрича, эмоционал интеллект бу – ўзи ва ўзгаларнинг ҳаракат мотивларини англаш жараёнида, ўзининг ва ўзгаларнинг эмоцияларини тушуниш, ўзгалар билан ўзаро алоқа ва ўз ўзининг эмоцияларини бошқариш қобилиятидир.

Бошқача айтганда, эмоционал интеллект–бу таълим жараёнида ўқитувчи ва ўқувчиларнинг дарс машғулотларини ташкил этишда дарснинг мазмунини ўқувчиларга қандай юсинда етқизишини асосли деб маълумотларни

тарғиб этади. Ўзининг ва ўзгаларнинг эмоцияларини англаш, ўзининг ва ўзгаларнинг эмоцияларини бошқариш қобилияти бўлиб, шу аснода маълумот тарқатувчи ва қабул қилувчиларнинг асосий бирлиги ва ҳамкорлигини ўрнатади.

Баъзи психологик адабиётларда эмоционал интеллект бу – инсоннинг ўз эмоцияларини тушуниш кўникмаси деб тарифланади.

Тадқиқотчилардан П.Н.Лопес фикрича, эмоционал интеллект бу - ўз ҳолатини бошқариш ва атроф муҳит билан самарали муносабат, ўзи ва ўзгаларнинг яширин мотивлари ва эмоцияларини қабул қилиш ҳамда тушуниш жараёнидир.

Эмоционал интеллект (EQ) феноменини ўрганган Ревен Бар–Он таклифича, эмоционал интеллект бу - барча когнитив қобилиятлар каби турли ҳаётий вазиятлардан муваффақиятли чиқиш имкониятини берувчи билим ва компетентлиликдир.

Ревен Бар–Онга кўра, шахсда эмоционал маданиятнинг беш жиҳати мавжуд:

1. Ички шахслилик - ўз ўзини таҳлил қилиш, мустақиллик, ўзини ўзи ҳурмат қилиш, ўзини ўзи намоён қилиш;

2. Шахслараро муносабатларда юқори эмпатия ҳисси ва ижтимоий маъсулият;

3. Адаптивлилик - муаммоларни ҳал эта олиш, мослашувчанлик, бошқаларни адекват баҳолаш;

4. Стрессдан чиқиш лаёқати - турли зўриқишлар устидан назорат, стресс ҳолатини кўтара олиш қобилияти;

5. Умумий кайфият - ҳаётий оптимизм, бахтни ҳис этиш ва ҳоказо.

Юқоридаги қарашлардан фарқли ўлароқ, рус психологи Д.В.Люсин фикрича, эмоционал интеллект бу – ўзи ва ўзгаларнинг эмоцияларини пайқаш ва уни тезкор тартиблаш жараёнидир. Шунингдек, эмоцияларни тушуниш ва тартиблаш инсон учун бошқалар билан ўзаро алоқаларни енгил кечишини таъминлайди.

Д.В.Люсин эмоционал интеллектнинг икки жиҳатини ажратади, яъни биринчи жиҳат бу “ички шахслилик” ва “шахслараро” жиҳат. Унинг таъкидлашича қайд этилган ҳар икки жиҳат ҳам эмоционал интеллект масаласида турли кўникмалар ва когнитив жараёнларни фаоллаштиради. Бу фаоллаштириш қуйидагилар билан белгиланади[8,69]:

1. Кучли эмоцияларни етарлича секинлаштириш, эмоцияларнинг интенсивлигини назорат қилиш;

2. Эмоцияларнинг ташқи ифодаланишларини назорат қилиш;

3. Керакли вазиятларда у ёки бу эмоцияларни чақириш ва ифодалаш.

Шу ўринда муаммога амалий нуқай - назардан қараганда, эмоционал интеллект ҳақида эмас, эмоционал компетентлилик хусусида тўхталиш ўринли ҳисобланади.

Том маънога кўра, эмоционал интеллект тушунчаси эмоционал компетентлилик билан ўзаро боғлиқ бўлиб, бир хил мазмунга эга саналади. “Эмоционал компетенция” бу – инсон томонидан ўзининг ва бошқаларнинг ҳис-туйғуларини тушуниш ва баҳолашдаги барча билим ва кўникмалари ҳамда малакаларидир. Эмоционал интеллектнинг муайян даражаси эмоциялар билан боғлиқ бўлиб, у аниқ кўникмаларни ўрганиш учун ўта муҳимдир. Масалан, таниш қобилияти ўзга инсоннинг ҳиссиётларини англаш ва ўзгаларни руҳлантириш, уларга таъсир этиш қобилиятини ривожлантириш имкониятини беради. Шунга мос тарзда, ўз эмоцияларини яхши бошқаришга қодир инсонлар, турли хил стресс вазиятларида чидамли ва ишлаш қобилиятига эга саналади.

Муоқотмандликка компетентлик, таникли бўлиш қобилияти, очиқ кўнгиллилик, дўстона муносабатда бўла олиш ва ҳоказо.

Муаллиф эмоционал интеллектнинг ривожланишида муҳим саналган кўникмалар билан алоқадор қуйидаги таркибий жиҳатларни ҳам ажратади. Уларга:

- Шахслилик кўникмалари;
- Ижтимоий кўникмалар.

1. Шахслилик кўникмалари бу – ўз ўзини англаш, эмоционал ўзликни англаш, ўз ҳис-туйғуларини таҳлил эта олиш ва ўзаро таъсирни англаш, қарор қабул қилишда интуицияни қўллаш, ўзини ўзи аниқ баҳолаш, ўз имкониятлари чегарасини ва ўзининг кучли жиҳатларини билиш, дарғазаблик ва у билан боғлиқ эмоцияларни назорат қила олиш, очиқ кўнгиллилик, ишончлилик, адаптивлилик, мардонаворлик, инициативлилик, яъни ташаббускорлик, оптимизм каби сифатлар билан характерланади.

2. Ижтимоий кўникмалар бу – шахсдаги ижтимоий аниқлик, ҳамдардлик, ўзгаларнинг ҳиссиётларини танглай билиш, ўзгаларнинг қарашларини ҳис қолган ҳолда уларнинг муаммолари ечимига ҳамкорлик қилиш, кежакка умид билан қараб, ўз ортидан эргаштириш, ишонтириш услубини ўзлаштириш, ўзга инсонларни рағбатлантириш орқали уларнинг қобилиятларини ривожлантириш, тушунмовчиликларни мақсадида амалий ишларни ташкил этиш давомида Дж. Равеннинг “Прогрессив матрицалар” тестидан фойдаланилди

Мазкур тест 1936 йилда Дж.Равен ва Л.Пенроуз томонидан умумий интеллектни ўлчаш мақсадида ишлаб чиқилган. Тест прогрессив матрицалар кўринишидаги маълум шакллар, уларнинг хусусиятлари, характери, ўзаро

муносабатлар ва муносабатлар йиғиндисини идрок қилиш қобилиятларини ўрганишга қаратилган.

Йўриқнома: Сизга мантикий фикрлаш ва фикран таҳлил этишни талаб этувчи 60 та тест-синов топшириғи берилган. Улар 5 та гуруҳга ажратилган бўлиб, ҳар бир гуруҳ топшириқларини бажариш маълум бир турдаги интеллектуал қобилиятни (абстрак-мавҳум фикрлаш, мантикий боғланишларни топа билиш ва таҳлил этиш, предметни яхлит ва таркибий қисмларга ажратган ҳолда кўз олдига келтириш, тасаввур қила олиш) талаб этади.

Натижаларни қайта ишлаш юзасидан интеллекти баҳолаш жадвали мавжуд бўлиб, унга кўра текширилувчилар фарқланадилар:

- 140 балл ва ундан юқори – жуда юқори, интеллектуал етук шахслар;
- 120 балл ва ундан юқори – юқори интеллектга эга кишилар;
- 110 – 120 балл яхши интеллект соҳиблари;
- 100 – 110 балл меъёрдаги интеллект ;
- 90 – 100 балл ўртача интеллект;
- 80 – 90 балл ўртача кучсиз интеллект;
- 70 – 80 балл ақлсизлик аломатлари мавжуд;
- 50 – 70 балл ақлсиз;
- 20 – 50 балл ақлсизлик ўрта даражада;
- 0 – 20 балл юқори ақлсизлик.

Аслини айтганда, бугунги кунда кунда эмоционал интеллект тушунчасини маҳаллий тадқиқотларда назарий ва амалий жиҳатдан ўрганишга эҳтиёжлари юқори саналади. Яъни эмоционал интеллект таркиби, уни ривожланиш босқичларини ва типологик хусусиятлари ўрганиш катта аҳамият касб этмоқда. Чунки, ушбу мақоланинг амалий натижасини юзага чиқаришда ва аниқлик киритишда мавзунинг объекти сифатида Тошкент вилояти Чирчиқ шаҳар 8-сонли умумий ўрта таълим мактабининг бир гуруҳ ўқитувчиларини синалувчилар сифатида жалб этилган. Ўказилган тадқиқот натижаларига кўра 11-нафар ўқитувчиларининг амалий натижаларига кўра 90 – 100 балл ўртача интеллект даражасини ташкил этди. Шу билан бирга тадқиқот натижаларига кўра 21-нафар ўқитувчиларининг амалий натижаларига кўра 100 – 110 балл тўплашди тестнинг тавсифига кўра олинган амалий натижалар жавобига асосан синалувчиларнинг ёшга нисбатан ақлий тараққиёти меъёрдаги интеллект жавобини ташкил этди ва шу билан бирга 110 ва 120 оралиғида балл тўплаган ўқитувчилар 3-нафарни ташкил этди. тестнинг тавсифига кўра олинган амалий натижалар жавобига асосан синалувчиларнинг ёшга нисбатан ақлий тараққиёти юқори интеллектга эга кишилар жавобини ташкил этди ва шу билан бирга мактаб шароитида ўқувчиларга таълим бераётган ўқитувчиларнинг эмоционал интеллектини кучайтириш мақсадида Психология, Педагогика кафедраларининг профессор ўқитувчи-

лари томонидан амалий ёрдам кўрсатиш мақсадида талабалар билан ҳамкорликда аниқ кўрсатмалар берилса кейинги босқичда амалий олинадиган натижалар ижобий тамонга ўзгариши мақсадида малакали мутахасислар томонидан махорат дарсларини ташкил этиш бўйича кўрсатмалар берилди. Инсонлар орасидаги эмоционал ҳолатлар ва жараёнларнинг, шахслараро ўзаро таъсирларини эмоционал ҳолатлар орқали ўрганишнинг роли бекиёсдир. Эмоционал интеллект табиатини очиш бошқаларни тушуниш маданиятининг ошишига хизмат қилиши табиийдир. Чунки, ақлий қобилият ва эмоционал қобилиятлар жуда чамбарчас боғлиқдир. Шахсдаги эмоционал кечинмаларнинг ўзгариши албатта интеллектуал қобилиятларни ҳам ўзгаришига олиб келиши мумкин. Кўпчилик олимлар томонидан маълум бир эмоциялар инсонларнинг ақлий қобилиятларини ошишига ёки камайиши таъсир кўрсатиши исботланган. Инсон ўз эмоцияларини бошқара олиши албатта уни жамиятда ўз ўрнини топишида муҳим аҳамият касб этиши аниқланган.

Агар бу борада янада кенгроқ тадқиқотлар олиб борилса, унда эмоционал интеллектни типологик жиҳатдан тушуниш, эмоционал интеллект ва ёш, эмоционал интеллект ва касб, бошқарувда эмоционал интеллект ва унинг роли, шахс эмоционал интеллектининг типологик жиҳатлари каби масалаларнинг илмий-амалий жиҳатлари ўзига хос ечим топиши эҳтимолдан ҳоли эмас.

Адабиётлар:

1. Mayer DJ. Emotional intelligence information. 2005. – P. 95
2. Current directions in emotional Intelligence research / P. Salovey [et al.].
3. In M.Lewis & J.M. Haviland (Eds.). Handbook of emotions (2nd ed.). – N.Y.: Guilford, 2000. – P. 504 – 520

РЕЗЮМЕ

Мақола эмоционал интеллект тушунчасининг яратилиш тарихи ва асосланиши мавзусига бағишланган. Шунингдек, мақолада эмоционал интеллект тушунчасига оид турли тадқиқотлар, эмоционал интеллект тузилиши, эмоционал интеллект ва шахс, эмоционал интеллектни ривожлантириш шарт-шароитлари, умумий интеллект ва эмоционал интеллектнинг ўзаро алоқадорлиги, эмоционал компетентлик каби масалалар ҳам кенг китилган.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются история и обоснование понятия эмоционального интеллекта. В статье также рассматриваются различные темы, связанные с понятием эмоционального интеллекта, структурой эмоционального интеллекта, развитием эмоционального интеллекта и личности, условиями для развития эмоционального интеллекта, взаимосвязью общего интеллектуального и эмоционального интеллекта и эмоциональной компетентности.

SUMMARY

The article discusses the history and justification of the concept of emotional intelligence. The article also discusses various topics related to the concept of emotional intelligence, the structure of emotional intelligence, the development of emotional intelligence and personality, the conditions for the development of emotional intelligence, the relationship of general intellectual and emotional intelligence and emotional competence.